

DE CULTURELE BROEDPLAATS VAN VALKENSWAARD

CULTUURRAAD
VALKENSWAARD
Adviesraad voor kunst & cultuur

Inhoudsopgave

VOORWOORD	3
OVER ROB VAN DER PLOEG	5
INLEIDING	6
VIER ROUTES	8
DE ORIËNTATIE	14
DE KEUZE	18
HET CONCEPT	20
HET GAT IN HET HEK	24
VOORWAARTS!	28
KANSEN, KANSEN, KANSEN	32
KORTE TERMIJN?	34
BIJLAGE 1	
CONCLUSIES ONDERZOEK MAKERSPLAATS, 2021	36
BIJLAGE 2	
MENSEN DIE ZIJN GESPROKEN VOOR DIT ONDERZOEK	38
BIJLAGE 3	
INVENTARISATIE GESCHIKTE LOCATIES	40
BIJLAGE 4	
DE LOCATIE	42
BIJLAGE 5	
INTERVIEW SER-VOORZITTER KIM PUTTERS -	44
BIJLAGE 6	
BLOEIDENDE BROEDPLAATSEN	46

Voorwoord

De Cultuurraad Valkenswaard deed in 2021 een onderzoek naar de behoefte aan een Culturele broedplaats (makersplaats) in Valkenswaard. Aanleiding voor dit onderzoek was een Cultureel Café in september 2020 waarbij de wens om zo'n gezamenlijke plek duidelijk werd uitgesproken. De resultaten van het onderzoek werden samengevat in het rapport "Een culturele broedplaats in Valkenswaard, onderzoeksresultaten, aanbevelingen en inspiratie". In 2021 zijn de resultaten en het advies gepresenteerd aan de Gemeente Valkenswaard. Dit advies luidt (samengevat):

"De Cultuurraad stelt voor om een onafhankelijk onderzoek op te starten naar de haalbaarheid en concrete invulling van de culturele makersplaats/broedplaats. Resultaat van het onderzoek is enkele concrete, realistische voorstellen qua locatie en inrichting en een globale kostenraming en financieringsvoorstel van de realisatie en exploitatie. In het financieringsvoorstel worden vooral ook alternatieve bronnen beschreven, naast financiering vanuit de Gemeente. De Cultuurraad kan vanuit haar netwerk een bijdrage leveren aan het selecteren van een partij die dit onderzoek gaat uitvoeren." Na een oriëntatie werd Rob van der Ploeg - creatief entrepreneur en onder meer initiatiefnemer van Sectie C en Smalle Haven in Eindhoven - gevraagd om een onderzoek te doen naar de haalbaarheid van een culturele makersplaats in Valkenswaard. Enkele onderdelen uit de initiële opdracht:

- Doe een inventarisatie van de beschikbare accommodaties, afgezet tegen de behoefte.
- Definieer en toets alternatieven voor de financiering daarvan. Zowel voor de realisatie alsook voor de exploitatie van een culturele makersplaats. Hierbij dient sterk te worden gefocust op financiële zelfredzaamheid van de makersplaats met zo min mogelijk aanvullend benodigd budget vanuit de Gemeente Valkenswaard.
- Betrek theater De Hofnar bij de uitwerking van de oplossing, daar waar dat mogelijk of relevant is.

Dit rapport is het resultante van de zoektocht door Rob van der Ploeg. De uitkomst van deze zoektocht is al even interessant als verrassend. De uitkomst beantwoordt wellicht niet direct de directe vragen maar biedt een ingang waar we als Cultuurraad zeer enthousiast worden. Een

oplossing ook die helemaal past bij het DNA van Valkenswaard, bij de maatschappelijke uitdagingen van deze tijd en bij toekomstontwikkelingen rond de gemeente Valkenswaard in relatie tot de Brainport Regio. Kortom: een uitkomst die past in het momentum.

De oplossing die we in dit rapport presenteren biedt veel perspectief en richt zich vooral ook op de lange termijn. Tegelijkertijd levert het ook evenveel vragen op die nog moeten worden beantwoord. En ergens is het ook een sprong in het diepe, in het onbekende. Dat vraagt wellicht om lef en durf. Maar het maakt het ook zo interessant en waardevol. Buiten alles: de richting die we met dit plan opgaan is gestoeld op echte behoefte en op een zoektocht die niet over één nacht ijs gaat. De Cultuurraad is enthousiast. Maar we hopen natuurlijk dat iedereen enthousiast wordt na het lezen van dit plan.

Twan Pompen - voorzitter Cultuurraad Valkenswaard

Over Rob van der Ploeg

Dit onderzoek is uitgevoerd door Rob van der Ploeg. Rob is creatief entrepreneur. Vernieuwend, creatief, niet bang om te experimenteren, innoverend, pionier, verantwoordelijk, leider, besluitvaardig, duidelijke mening, verbindend, netwerker, sociaal, sportief. Werkt sinds 1997 als zelfstandig ondernemer. Zoekt graag de grenzen op. Realiseert spraakmakende concepten. Weet een brug te slaan tussen de creatieve industrie, het bedrijfsleven en de consument. Ziet de stad als zijn werkterrein en verbindt graag partijen, ook in combinaties die minder voor de hand liggen. Rob werkte eerder als matchmaker voor de gemeente Eindhoven, als kwartiermaker van het Campina terrein in Eindhoven. Daarnaast was hij initiatiefnemer, eigenaar en curator van Sectie C en de Smalle Haven. Rob van der Ploeg werkt bij het in kaart brengen van een gebied met het zelf ontwikkelde kleurenmodel. Meer informatie over dit kleurenmodel:

<https://vimeo.com/423209575> en in bijlage 5.

OVER SECTIE-C

Het eerste idee over Sectie C ontstond bij Rob van der Ploeg in 2003, vanuit de zoektocht om vanuit ondernemerschap te komen tot een concept om de waarde van creatieven zichtbaar te maken. Rob opende Smalle Haven, restaurant-expo-design als etalage van de creatieve industrie en startte met een kleine groep creatieven een werkplaats aan de Heezerweg. In 2008 werd de Heezerweg ingeruild voor het veel grotere complex aan de Daalakkersweg, Sectie C was geboren. De interactie tussen het creatieve en commerciële is altijd het uitgangspunt geweest en het concept is gebaseerd op een aantal pijlers die zorgen voor samenhang en kwaliteit. Met betaalbare werkplekken voor creatieven waarbij onderlinge kruisbestuiving wordt gestimuleerd. Sinds overdracht van het vastgoed naar een nieuwe eigenaar in 2014 is Rob niet meer betrokken bij Sectie C, dat meer is gaan drijven op zelfsturing en zelfredzaamheid en minder op gecureerde samenhang.

Inleiding

Aanleiding voor dit onderzoek waren de uitkomsten van het rapport 'Een culturele broedplaats in Valkenswaard'. De Cultuorraad Valkenswaard deed dit onderzoek in 2021 om te onderzoeken hoe het gesteld was met de huidige ruimte van Valkenswaardse verenigingen en om te onderzoeken in hoeverre er behoefte is aan een gezamenlijke culturele makersplaats. De uitkomsten gaven voldoende aanleiding om de invulling van deze behoefte nader te bekijken. Dit was het startpunt van dit onderzoek waarvan de uitkomsten zijn terug te vinden in dit rapport.

Het eerdergenoemde onderzoek toont een aantal heldere conclusies (*zie ook bijlage 1: Conclusies onderzoek behoefte makersplaats, 2021*). Een van de meest duidelijke aspecten in het rapport is de functie van de muziekscene in Valkenswaard. Het grootste deel van de ondervraagden in het onderzoek komt uit deze scene en heeft duidelijk behoefte aan verdieping in de brede zin van het woord: er is nood aan ruimte voor repetitie, vraag naar meer podia, meer opslagruimte voor attributen en daarbij ook aan ontmoetingsruimte (horeca) met publiek, vakgenoten en mogelijke afnemers.

Al snel werd duidelijk dat veel van de hieruit voortkomende behoeften momenteel al uitstekend en zelfstandig kunnen worden gefaciliteerd, denk aan opslagruimte of repetitie ruimte). Het gaat hier enkel om het creëren en bieden van faciliteiten. Gechargeerd is daarvoor niet meer nodig dan een gebouw, wat handige mensen en een instantie die de verhuur organiseert. Dit is echter heel wat anders dan een echte culturele broedplaats. Een plek met uitstraling, met een idee, waar mensen graag willen zijn en die écht iets toevoegt aan de kwalitatieve ontwikkeling van cultuur in Valkenswaard. Een plek die vooral ook het resultaat is van een goed doordacht concept en daarmee ook duurzaam is (lees: een echt toekomstperspectief heeft). Daarvoor bleek een volgende creatieve verdiepingsslag noodzakelijk. Het gaat in deze opdracht daarom vooral om die volgende stap, waarin de eigentijdse culturele signatuur van Valkenswaard duidelijk zichtbaar kan worden.

Vier routes

Dit rapport 'De culturele broedplaats van Valkenswaard' heeft in eerste instantie het doel om in kaart te brengen hoe en op wat voor manier er ruimte is in Valkenswaard voor een eigentijdse en een lokaal passende broedplaats of makersplaats. Dit rapport onderzoekt de wensen en ideeën van lokale creatieven. Op verzoek van de cultuurraad is daar een eerste stappenplan tegenover gelegd, met als voornaamste insteek de verschillende modellen die daarbij zijn voor te stellen. In dit stappenplan zijn vier mogelijke routes te onderscheiden, namelijk:

- **Eigenzinnig uniek.** (Piet Hein Eek en de Kazerne). Hierbij wordt het beeld bepaald door 1 partij wat passend is bij zijn/ haar visie.
- **Grootschalig commercieel.** (Strijp S en het NRE-terrein). Creativiteit wordt gebruikt om een gebied te ontwikkelen.
- **Zelfvoorzienend beeldbepalend** (Sectie C en het TAC). Dit is een optelsom van behoefte en eigenzinnig ondernemerschap.
- **Zelfvoorzienend niet-beeldbepalend** (Plan B en voorheen stichting Ruimte). Dit voorziet alleen aan de behoefte aan ruimte en zal sporadisch naar buiten treden.

EIGENZINNIG UNIEK

GROOTSCHALIG COMMERCIEEL

ZELFVOORZIENEND BEELDBEPALEND

ZELFVOORZIENEND NIET-BEELDBEPALEND

De oriëntatie

De oriënterende 'fase 1' bestond uit het scannen van Valkenswaard. Op zoek naar de juiste personen, initiatieven en/of locaties passend bij een volgende stap in het ontwikkelen van de creatieve signatuur (zie bijlage 3). Met hierbij steeds in het achterhoofd wat Valkenswaard op creatief vlak nodig heeft. Hierbij is dus niet de zakelijke markt of de situatie van het onroerend goed bepalend. De vraag was vooral: wat is de behoefte van Valkenswaard en haar creatieve bewoner(s)?

Deze oriënterende fase ter plaatse richtte zich vooral op het inventariseren van gegevens: wie of wat kan het begin zijn van een creatieve 'makers/broedplek' waarbij er ruimte is voor alle mogelijke actuele creatieve behoeften?

Research uit het bovenstaande leverde een aantal spannende aspecten op met betrekking tot de mogelijke signatuur van een dergelijke plek. Hieruit rolt ook een voorkeur en advies.

1. MUZIEK

Muziek zit duidelijk in het DNA van de bewoners van Valkenswaard. Muziek als uitingsvorm is overal in het dorp aanwezig en komt in elk gesprek ter sprake. Ook in het rapport van de Cultuurraad komt dat duidelijk naar voren. Muziek bepaalt een belangrijk deel van creatief Valkenswaard. In een volgende fase kan het interessant zijn nader te kijken naar wat de huidige vormen zijn, hoe deze kunnen worden uitgebreid, welke cross-overs er kunnen worden samengesteld en hoe je de behoeftes die binnen deze scene leven, zoals oefenruimte, opslag en podium, kunt combineren binnen een groter geheel.

2. CULTUUR IN ZIJN ALGEMEENHEID

Muziek als belangrijke drager van de cultuur in Valkenswaard wil niet zeggen dat er ook op andere vlakken heel veel gebeurt. Valkenswaard kent tal van kleine en grotere collectieven voor beeldende kunst (Stichting VAART, Het Atelier), toneel en theater (Stichting TOV, De Kunstkring, DAT theater) en dans (LaToja, Backstage, DeDe Dance). Los daarvan staan nog de vele individuele (beeldend) kunstenaars. Bovendien wil het Centrum voor Muziek & Dans zich doorontwikkelen naar een Centrum voor de Kunsten. Daarvoor moet een nieuwe organisatie in het leven geroepen worden die zorgt voor de verbetering van het culturele landschap. Het gewenste Centrum voor de Kunsten moet hét expertisecentrum worden voor kunst- en cultuureducatie. Met in huis alle kunstdisciplines. Concreet houdt dat dan in dat muziek en dans, het huidige pakket van het CMD, verder ontwikkeld en verbreed moet worden. Daarbij gaat het ook om disciplines als beeldende kunst en media. De bedoeling is dat op termijn het CMD en Theater De Hofnar - nog zo'n belangrijke cultuurdrager in het dorp - samengaan tot er uiteindelijk een zelfstandig 'Centrum voor de Kunsten' is ontstaan dat is ontvlochten uit de gemeente.

Ten slotte mag ook het Steendrukmuseum niet onvermeld blijven in deze. Dit museum heeft intussen een hele grote status op het gebied van lithografische kunst én de techniek die daarachter schuilt. Deze techniek is overigens de basis voor (één van) de grootste economische spelers van Brainport op dit moment: ASML.

3. MAAKBEDRIJVEN UIT BRAINPORTREGIO

Het innovatieve karakter van de Brainportregio schetst zich niet enkel door bedrijven als ASML, het succes is vooral te wijten aan de sterk samenwerkende kracht van de hele waardeketen van toeleveranciers. In veel gevallen zijn dat ook metaalbedrijven die zich richten op fijnmechanische bewerking. Vaak ook in cleanroom omgevingen. Om de kern van innovatie actief te blijven ontwikkelen zijn experimenteerplekken nodig. Vaak kunnen deze geen plek krijgen in de huidige huisvesting van deze bedrijven. Een makersplaats waar de vrije ruimte is voor experiment & onderzoek en waar direct contact met andere creatieve denkers wordt aangejaagd zal een waardevolle aanvulling zijn op de Brainportregio richting techniek, design en kennis.

Daarnaast hebben we in Valkenswaard een druk verenigingsleven rondom het Bloemencorso waar veel van deze maaktechnieken ook terugkomen. Wij zien een mogelijkheid tot kennismaking met tech en toptalent-ontwikkeling door de jeugd op jonge leeftijd op passende wijze ook buiten het corso-seizoen met deze technieken in aanraking te laten komen.

4. PUBLIEK (CONSUMENT)

Het publiek in Valkenswaard heeft twee gezichten. Het is outgoing en veel in de publieke ruimte van Valkenswaard te vinden. Valkenswaard heeft een bloeiend verenigingsleven en kent een druk uitgaansleven met aantrekkelijke horeca en terrassen. Tegelijkertijd neemt dit publiek weinig risico, met als gevolg dat er ook weinig risico genomen wordt met betrekking tot het aanbod. Dat betekent veel mainstream aanbod niet is gericht op een specifieke doelgroep maar op de massa. Een ontmoetingsplek zal daarom een wervende etalage moeten zijn voor de creativiteit die de broedplek vertegenwoordigt en tegelijkertijd een prettige ontmoetingsplek voor hen die net iets meer willen dan je momenteel in Valkenswaard kan krijgen. Zij die komen omdat er iets anders, nieuws of bijzonders is. Dat kan zitten in de plek, het gebouw, de activiteiten of de sfeer of energie die de plek uitstraalt.

5. RUIMTE

Creativiteit begint bij het hebben van ruimte, letterlijk en figuurlijk. Het gaat hier dus om ruimte in de letterlijke zin: vierkante meters, huurprijzen, geluidshinder en bereikbaarheid. Ruimte om elkaar te ontmoeten. Elkaar te inspireren, helpen accelereren en daarmee de creatieve community te helpen floreren. Maar het gaat ook om

de figuurlijke ruimte: ruimte om te mogen zoeken en experimenteren, om lawaai te mogen maken, om grote projecten te kunnen realiseren. Tevens is een belangrijk aspect dat ruimte flexibel is. Ruimte die je vandaag nodig hebt, ziet er over een jaar misschien heel anders uit. Het flexibel om kunnen gaan met de ruimte is van groot belang. Deze criteria afgezet tegen een aantal potentiële locaties geeft een duidelijk beeld wat je wel en niet kan met elke plek.

6. HET CONCEPT

Een helder concept is het dragende geheel dat in een oogopslag duidelijk maakt aan de bezoeker wat de aantrekkingskracht is van de plek, van de broedplaats. Dat is noodzakelijk. Valkenswaard vraagt om een enerzijds spannend maar tegelijkertijd ook duidelijk concept. Het is in eerste instantie belangrijk om uit te zoeken welke creatieven de basis vormen voor de broedplek. Daarna kan je kijken naar een bijpassende ontmoetingsplek (horeca) voor de bezoeker. Bij deze broedplek is er als het ware sprake van een 'voordeur' met twee functies; deze wordt gebruikt door de creatieven en de betrokken consument. Muziek is hierbij een belangrijke schakel in het eindresultaat, maar niet toonaangevend. Muziek zal een onderdeel worden van het totaalplaatje. Dit omdat muziek niet uitsluitend de creatieve uitdrukkingsvorm in een broedplaats kan zijn; muziek heeft in de ontwikkelfase een vrij gesloten vorm en is in die fase niet aantrekkelijk voor een breed consumerend publiek.

“ Ik wil de wereld van kunst, cultuur en design thinking betrekken bij de grote transitie. We moeten, kortom, onze werkwijze veranderen. We werken aan een menukaart, met daarop verschillende vormen van betrokkenheid. Van interviews en consultaties tot het institutionaliseren...

Kim Putters, voorzitter SER in Volkskrant 12 januari 2023 (zie ook bijlage 6)

De keuze

Uit fase 1 van dit onderzoek blijkt dat de route **zelfvoorzienend/ beeldbepalend** voor de mogelijke makersplaats de meest voor de hand liggende vorm is. In deze vorm wordt uitgegaan van een project dat economisch zelfvoorzienend is en ook een eigen signatuur uitstraalt. In eerste instantie is daarvoor momenteel geen creatieve vorm die gezichtsbepalend is. Een belangrijk en interessante ontwikkeling in dit opzicht is dat er landelijk sprake is van mobiliteit, gaande van stad naar buitengebied. Onderzoek door onder meer Funda¹ toont dit aan. Ook het CBS² en PBL³ constateren deze beweging. Bovendien werd deze beweging versterkt door de coronacrisis.

Ook in Eindhoven en omstreken zien we deze ontwikkeling. En niet alleen waar het gaat om huizenzoekers. Ook creatieven en bezoekers wijken uit naar randgemeenten om hun creatieve behoeften te bevredigen. En ook op toeristisch gebied is het buitengebied steeds meer in trek⁴. In die zin liggen er geweldige kansen voor Valkenswaard als ideale plek en uitstekend in staat om de nieuwe makers en publiek te verwelkomen. Daarmee kan het natuurlijk ook de eigen bewoners bedienen.

Zelfvoorzienend/ beeldbepalend als signatuur van de nieuwe broedplek vraagt om een plek die zich richt zich op de deelnemer; het publiek, bezoekers van de horeca, consumenten en gebruikers. Terzijde: tot die gebruikers zouden we zeker ook de regionale maakbedrijven willen rekenen. Voor hen kan de makersplaats een perfecte plek zijn om met creatieven in contact te komen en te experimenteren. Die maakindustrie speelt in Valkenswaard een grote rol.

In de bijlage 3 een lijst van potentieel interessante locaties, beoordeeld op grootte, ligging, binnen en buiten mogelijkheden, kosten en uitstraling. Bijna alle locaties zijn geschikt om voor tijdelijk gebruik te worden ingezet. Echter, voor lange termijn zijn veel locaties of te duur of is de locatie niet geschikt (i.v.m. geluidsoverlast, parkeergelegenheden of grootte).

Een vijftal plekken leken geschikt voor verder onderzoek: Valkenstaete, De Bunker, Dommelland, de oude Mariakerk en het oude kantoor van Brabantia. Deze plekken komen dicht in buurt te voldoen aan het grotere plaatje. Uit nader onderzoek blijkt echter dat het niet makkelijk wordt om deze genoemde locaties te kunnen gebruiken. De meeste opties blijken intussen al verhuurd (of er lopen onderhandelingen) of worden op de middellange termijn herbestemd. De enige echt bruikbare opties na dit eerste onderzoek bleken Dommelland en Valkenstaete.

¹ <https://www.funda.nl/meer-weten/wonen-buiten-de-stad-wordt-steeds-populairder/>

² <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/08/meer-verhuizingen-naar-regio-s-buiten-de-randstad>

³ <https://www.pbl.nl/publicaties/trek-van-en-naar-de-stad>

⁴ <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2022/06/07/toerist-herontdekt-recreatie-op-platteland>

**Het
concept**

Het vervolg van het onderzoek richtte zich dus op twee locaties: Valkenstaete en Dommelland. De eerste kent momenteel grote leegstand. De beschikbare ruimte is echter zeker aanwezig. De ligging in het hart van het centrum is enerzijds positief, maar geeft ook uitdagingen (lees: beperken van overlast voor omwonenden, parkeergelegenheid, et cetera). De doorslaggevende factor om deze locatie te laten varen is echter dat de eigenaar (projectontwikkelaar Multi) intussen met plannen bezig is voor een nieuwe invulling van het terrein (met de nadruk op woonfuncties). Dus hoe prachtig de huidige Valkenstaete ook zou kunnen zijn als culturele broedplaats; dat is op de langere termijn niet te handhaven.

Uiteindelijk resteert dus de – op het eerste oog – minst voor de hand liggende en daardoor verrassende optie: Dommelland. Maar dit vroeg om een verdere zoektocht naar de juiste locatie. Gaandeweg dit onderzoek werden we steeds enthousiaster over de mogelijkheden van dit letterlijk nog onontgonnen terrein. We zochten naar een locatie waar letterlijke ruimte is. Een plek waar mogelijkheden samenkomen maar ook (en vooral) een plek met een eigen identiteit.

Elka Muteva (programmamanager Groote Heide en verantwoordelijk voor het uitvoeringsprogramma Dommelland) van de gemeente Valkenswaard wees in één van de gesprekken op de oude vuilnisbelt (zie bijlage 4). Een plek gelegen naast het Eurocircuit en in de plannen van Dommelland aangewezen als leisurezone. Die plek wordt ons uitgangspunt. Waarom? Omdat deze locatie de beste plek is om dat wat Valkenswaard zoekt te laten landen. Hier komen **de tien belangrijke punten voor de meest ideale makersplaats van de Brainportregio** allemaal samen:

1. De ideeën achter Dommelland zijn groots opgezet, worden professioneel ondersteund en gedragen door de gemeenschap.
2. Dommelland kent een sterk eigen verhaal wat aanhaakt op een steeds schaarser wordende natuur.
3. Ook Valkenswaard is omringt door de natuur en wil dit middels Dommelland verder exploiteren.
4. Een makersplaats heeft letterlijk en figuurlijk ruimte nodig om zich zelf te ontwikkelen. Dommelland heeft deze ruimte binnen de leisurezone die in de plannen is aangewezen. Op de plek waar de voormalige stort lag, ligt deze ruimte.
5. Binnen de plannen Dommelland leven de behoefte van een zogenaamde poort van Dommelland. Een plek waar vanuit Valkenswaard gezien Dommelland begint. Een plek waar mensen samen komen, van informatie worden voorzien maar ook kunnen recreëren. Dit samen voegen met de behoefte van de Makersplaats betekent een win/win-situatie.

6. Een Makersplaats kent verschillende gezichten maar heeft een aantal dragende factoren nodig. Door de ligging spelen natuur/het boerenlandschap en rust een belangrijke rol.
7. De vuilnisbelt kent een geschiedenis waar je vanaf het eerste moment een creatief vraagstuk aan kunt hangen. De ontwikkelingen rondom deze plek zullen zich dan ook afhankelijk van de antwoorden op deze vraagstukken een kant op bewegen. Dat maakt de plek vanaf dag 1 interessant om te volgen.
8. Het is een perfecte locatie wat betreft afstand tot het dorp en invalswegen.
9. De locatie kan meer bieden dan alleen natuur gezien de ligging naast het circuit en de letterlijke ruimte die er is in de leisurezone.
10. Een plek waar natuur, creativiteit en inventiviteit samenkomen. Dit past helemaal bij de ideeën die Brainport heeft met zijn randgemeentes.

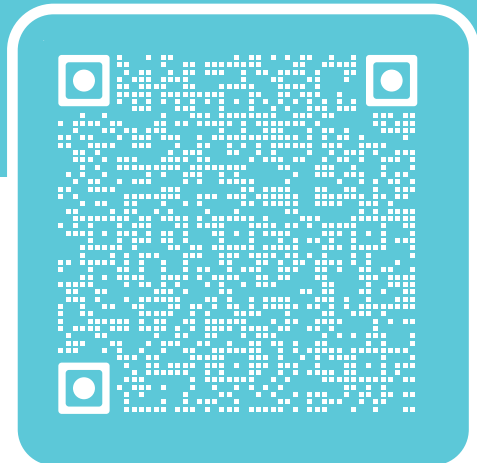
Deze plek lijkt de ideale hoofdlocatie voor de makersplaats. Een hoofdlocatie om zoveel mogelijk alle bestaande behoeftes, die in de rapporten naar voren kwamen, te laten landen. Maar deze hoofdlocatie kent ook satellietlocaties in en om het dorp; afhankelijk van de behoefte, mogelijkheden en de ruimte zal dit altijd een onderdeel zijn van het totaal concept. Satellietlocaties waar evenementen/optredens plaatsvinden die niet in Dommelland passen vanwege geluidsoverlast of om andere redenen, maar die wel passen binnen het verhaal van het concept. Die satellietlocaties zijn ook noodzakelijk om het verhaal van de broedplaats ook op andere plekken te kunnen vertellen. Maar ook locaties die vanwege hun leegstand of doorontwikkeling om creatieve initiatieven vragen.

“Valkenswaard als toeristische bestemming is dringend toe aan innovatie

Innovatie in het recreatieve aanbod is dus dringend nodig om een gezond toekomstperspectief te houden. Om opnieuw onderscheidend te worden moet uniciteit en nieuwe kwaliteit worden toegevoegd. Uit het marketingonderzoek van 2016 is de natuur als het goud van Valkenswaard benoemd. Dit is geen nieuwe kwaliteit maar wel één die tot nu toe onderbelicht is gebleven in de profilering van Valkenswaard. Een kwaliteit die al aanwezig en herkenbaar is voor wie het buitengebied wel weet te vinden. En een waarde die – wanneer hij versterkt en beter benut wordt – ook een duurzame kwaliteitsimpuls biedt voor de leisureprofilering van Valkenswaard. Wanneer ook de ondernemers uit de vrijetijdssector gaan investeren in vernieuwing van hun profilering en daarbij met hun aanbod aansluiten op deze natuurlijke kwaliteiten, kan het tij snel keren.”

Uit: **De Groote Heide Valkenswaard Natuurlijk Avonturen Landschap**

www.valkenswaard.nl/_flysystem/media/visie-de-groote-heide-valkenswaard.pdf

**Het gat
in het hek**

Nog even vóór het nul-moment:

Ook al is het terrein bestempeld als leisurezone, het is nu onbekend of het terrein veilig en gezond gebruikt kan worden en of daar bepaalde randvoorwaarden of restricties voor gelden. Het is dus zaak hier eerst goed onderzoek naar te doen.

Voor ontwikkeling van een culturele broedplaats in Dommelland volgen we het pad van organische gebiedsontwikkeling. We doen dit onder de noemer:

HET GAT IN HET HEK

Het gat in het hek is een metafoor voor een stap in iets nieuws, in een nieuw begin. Valkenswaard heeft een rijk verenigingsleven, een breed cultureel veld, een mooi DNA van makers en bouwers. Dat is een prachtige basis. Maar het is ook een basis die wat is vastgeroest in de bestaande structuren; vaste clubs en ongeschreven regels. Daar is niets mis mee. Maar het is ook gebaat bij nieuwe energieën, bij een frisse wind. Daar kan het gat in het hek voor gaan zorgen. Dat is immers een stap in een onbekende wereld.

Het gat in het hek is ook een soort zeef. Het nodigt uit om niet alleen de bestaande structuren er doorheen te laten vallen; wie door het gat wil stappen, mag er doorheen stappen. En juist uit de mix van processen, mensen, organisaties, et cetera die er doorheen durven te stappen, ontstaan frisse en nieuwe initiatieven. Het geeft ruimte aan culturele onderstromen die nu misschien in de bestaande structuren weinig zichtbaar zijn. Het creatieve proces begint namelijk al met de eerste stap in de nieuwe wereld. Letterlijk. We beginnen namelijk echt vanaf scratch.

We stappen dus door het gat in het hek en stappen een onontgonnen en nieuw gebied in. Gelukkig hebben we wel een rugzak met bagage waarmee we kunnen starten. Daar begint al het creatieve proces. From scratch beginnen heet dat.

Wat zit er in die rugzak?

Vanuit eerder onderzoek:

- Behoeftte aan opslagruimte
- Behoeftte aan repetitieruimte
- Behoeftte aan ateliers
- Behoeftte aan een ontmoetingsplek

Vanuit de gemeente:

- De behoefte aan een natuurpoort voor Dommelland.
- Aansluiting bij de Brainportregio

Vanuit dit onderzoek:

- De behoefte aan een zelfvoorzienend/beeldbepalende plek

Wat we achter het hek gaan tegenkomen? Dat is een grote vraag. Maar dat er vanaf het eerste moment (creatieve)vraagstukken ontstaan is zeker. En die leiden tot ideeën en kansen.

**Voor-
waarts!**

Om vervolg te geven aan dit idee is commitment nodig van gemeente Valkenswaard; zij is eigenaar van de grond en belangrijk partner. Alleen vanuit gedeeld belang en enthousiasme kan dit idee tot een volwaardig concept en realisatie leiden.

Als je besluit door het gat in het hek te kruipen, betekent dat:

1. zo snel mogelijk van start gaan;
2. het idee omzetten in plannen en concrete acties;
3. partijen enthousiasmeren, inwoners betrekken, financiers benaderen et cetera.

KORTE TERMIJN: PLACEMAKING

Het liefst willen we dat er vanaf de eerste dag reuring ontstaat op de plek. Die kan klein en incidenteel starten. Maar door het terrein al echt te gaan gebruiken, begin je direct ook met het laden van de plek. En op die manier plant je het nieuwe concept in de hoofden van mensen. Praktisch probleem: er zijn nog geen voorzieningen of gebouwen op het terrein. Voorjaar en zomer lenen zich dus het beste om op deze plek te starten.

LANGERE TERMIJN: EEN THUIS

Parallel aan die eerste fase van placemaking zet je de vervolgstappen voor het definitieve plan, waarvoor nog een (lange) weg te gaan is. Een gebouw realiseren voor de gewenste functies van zowel cultuurraad Valkenswaard als die van Dommelland gaat niet over 1 nacht ijs. Daar is tijd voor nodig.

STARTBUDGET NOODZAKELIJK

Voor de activering en het omzetten van het idee in een concept is startbudget nodig. Je hebt een kwartiermaker nodig die beide onderdelen oppakt: zowel tijdelijke activering als het langere termijn proces. Eventueel kunnen deze twee rollen door twee verschillende personen worden uitgevoerd maar dat lijkt minder logisch omdat voor beide trajecten de nodige gesprekken, samenwerkingspartners, een netwerk en budget nodig is. De wisselwerking tussen de activering op de kortere termijn en het concretiseren van het concept voor de langere termijn, is erg waardevol en behulpzaam. Dat is althans als echt aan placemaking wordt gedaan; het gebied al laten leven conform de signatuur van het concept voor de langere termijn.

Een inschatting voor het benodigde budget voor een half jaar:

- Kwartiermaker 3 dg/wk a 90 euro = ca. 50K
- Handgeld voor activatie ca. 50K (om iets te kunnen organiseren ter plekke is ook beperkte aanpak/opruimen van het terrein noodzakelijk, wat onderdeel is van de placemaking).
- Aanvullend is inzet van een planeconoom/ financieel deskundige noodzakelijk vooral voor het langere termijn traject als het over toevoegen van een gebouw gaat. Mogelijk kan gemeente Valkenswaard hierin voorzien, anders is inhuur noodzakelijk. Deze financieel deskundige functioneert onder aansturing van de kwartiermaker. Omdat nu nog onduidelijk is of gemeente Valkenswaard deze rol kan invullen, of dat hier extern offerte voor moet worden gevraagd, is hier nu lastig een bedrag aan te hangen.

Wil je snel van start dan is de meest logische financier voor dit startbudget gemeente Valkenswaard. Let wel: dit is echt een startbudget. Is er echt commitment voor dit plan, dan is het vinden van voldoende financiering voor een serieuze aanpak een belangrijke volgende stap. Binnen een half jaar duidelijkheid hebben over vervolgstappen is optimistisch; zeker als je uitgaat van het realiseren van een gebouw vraagt dat veel gesprekken en het vinden van budget of tenminste de intentie tot financiële bijdrage van partijen. De kans dat je dat nog niet allemaal rond hebt in een half jaar is groot, zeker gezien de huidige onzekere markt qua prijzen, levertijden, personeelstekorten en oplopende rentes.

Andere potentiële partners die op inhoud maar ook financiën interessant zijn voor vervolgstappen:

- Brainport Eindhoven
- Groote Heide
- Provincie Noord-Brabant
- BKKC
- Van Gogh Nationaal Park
- Kunstloc
- Diverse cultuurfondsen
- Sponsors (grote bedrijven in Valkenswaard maar ook omliggende regio)
- Gemeentelijke of regionale/ landelijke subsidies

Creatief ecosysteem, culturele broedplaats of een bruisend geheel voor culturele activiteiten en makers. Hoe je de plek ook definieert, jonge en gevestigde makers verenigen zich in Brabant graag op een inspirerende plek. Om te maken, te ontwikkelen, tentoon te stellen én samen te werken. Maar wat zijn dat voor plekken? En hoe zorg je ervoor dat het geen tijdelijke, maar duurzame broedplaatsen worden?

Uit: Culturele broedplaatsen: onlosmakelijk verbonden met de stad en haar inwoners

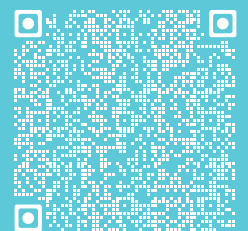
<https://www.mestmag.nl/artikelen/culturele-broedplaatsen-onlosmakelijk-verbonden-met-de-stad-en-haar-inwoners-16254>

Placemaking verbindt gebruikers aan openbare ruimtes, zoals parken, stadscentra, pleinen, stadstuinen, speelpleinen en buurten. Met placemaking als proces werken gebruikers samen met de gemeente en ontwikkelaars om een functionele ruimte aantrekkelijk te maken, zodat je je daar thuis voelt en daar automatisch langer verblijft dan vooraf het plan was. Het worden zo plekken van sociale interactie.

Uit: Maak plaats voor placemaking!

<https://www.stedelijketransformatie.nl/actueel/stedelijke-transformatie-nieuws/maak-plaats-voor-placemaking>

Mooie voorbeelden ter inspiratie:

Vaderland, Nederwetten: <https://www.vaderland.nu>

Hackney City Farm, London - UK: <https://hackneycityfarm.co.uk>

Project Kamp, Treixedo - Portugal: <https://projectkamp.com>

**Kansen,
kansen,
kansen**

Wellicht ten overvloede, maar toch nog even wat kansen voor de broedplaats op een rij. Want dat er kansen liggen, daar zijn we van overtuigd. Zeker als er ruimte is om het initiatief van de broedplaats samen te laten smelten met andere initiatieven.

- **Meervoudige ruimte:** de aanpak die de Cultuurraad voorstelt is in basis een echte bottom up aanpak. Er is dus plek voor iedereen (maar wel goed gecureerd). Het gaat om en behoorlijk ruimte, dus in beginsel is het vooral van belang om te kijken hoe je een gezamenlijke ruimte zo rendabel mogelijk kunt inzetten. En vooral: hoe je gebruik kunt maken van elkaars kansen. De invulling is wat dat betreft nog helemaal open.
- **Economische kansen:** maakbedrijven uit de regio kunnen hun eigen experimenteerruimte opstarten. Dit stimuleert innovatie en zorgt dat design en vakmanschap elkaar kunnen vinden. Maar het kan ook jongeren activeren en inspireren. Dit sluit aan op de Brainportgedachte. Maar het sluit ook aan op de Valkenswaardse cultuur waar in het verleden al veel werd 'gemaakt en geknutseld' bijvoorbeeld in Corsotenten. En dat sluit dan weer keurig aan op de Unesco-status van Valkenswaard.
- **Nog een Unesco-kans:** de broedplaats zou ruimte kunnen bieden aan bijvoorbeeld een Valkerijmuseum met bijvoorbeeld demonstraties Valkenjacht, et cetera. Een echt belevingsmuseum.
- **Horeca:** natuurlijk krijgt de broedplaats ook een horecafunctie (wellicht moet het daarmee starten). Met het wegvallen van de Venbergse Molen is er echt plek voor een mooie horecavoorziening dicht bij de natuur.
- **Oogsten, niet kappen.** Het hout dat wordt gekapt op het terrein, kan als bouw materiaal worden gebruikt bij het opbouwen van accommodaties. Zo oogsten we in plaats van de te kappen.
- **Sluit aan op een trend.** We kunnen het niet genoeg onderstrepen: het initiatief voor de broedplaats sluit helemaal aan op de trend dat designers/creatieven vanuit de stad massaal naar het buitengebied trekken. Een plek als deze kan echt een aanzuigende werking hebben.
- **Ten slotte:** een initiatief als dit is behoorlijk uniek en vergt een nieuwe manier van denken. Maar juist dat maakt dat het heel veel interesse zal wekken. Dat is goed voor Valkenswaard, goed voor het culturele veld maar uiteindelijk ook goed voor economie. Immers:

“Plaatsen die erin slagen mensen uit de creatieve klasse aan te trekken en te behouden, floreren. Degenen die dat niet doen, falen.”

Uit: The Rise of the creative class, Richard Florida (econoom/socioloog)

**Korte
termijn?**

ONDERTUSSEN...

Eerlijk is eerlijk: het plan voor de gebiedsontwikkeling is een plan voor de lange adem. Weliswaar kan er vanaf dag 1 reuring gaan ontstaan in het gebied, vooraleer er echt een broedplaats is gerealiseerd praten we toch echt over jaren. Toch is er nog steeds een behoefte aan een korte termijn oplossing die zuiver facilitair is: repetitieruimtes, opslagruimtes, ateliers... Het is zaak om voor deze functies scherp te blijven op ruimtes die (tijdelijk) beschikbaar komen.

Bijlage 1

Conclusies onderzoek makersplaats, 2021

In 2021 hield de Cultuurraad een eigen onderzoek onder de achterban naar de behoefte aan een culturele makersplaats. De belangrijkste conclusies uit die onderzoek luiden:

1. Er is een duidelijke behoefte aan een gezamenlijke makersplek, met name voor repetitie, opslag, uitvoering en samenkomst. De cultuurraad adviseert daarom een onderzoek te starten naar de mogelijkheden en onmogelijkheden voor zo'n makersplek (of liever nog: een culturele broedplaats) om daarmee een eisen en wensenpakket te kunnen opstellen om tot de uitvoering van een makersplek te komen.
2. Voor de makersplek moet niet alleen worden gekeken naar nieuwe locaties, maar zeker ook naar de mogelijkheden van bestaande locaties. Het lijkt daarbij meer dan zinvol om ook relaties te leggen tot de (behoefte)onderzoeken die momenteel worden gedaan voor andere instanties. Ook voortvloeiend uit de uitvoeringsnota cultuur. Het zoeken naar een nieuwe locatie voor de ene instantie, kan nieuwe mogelijkheden bieden voor de andere.
3. Voor de financiering van een dergelijke makersplaats, moet nadrukkelijk ook worden gekeken naar de mogelijkheden van publiek-private samenwerking.
4. Belangrijk: maak een tussenstap. De culturele broedplaats is het einddoel. Maar er is al op korte termijn behoefte aan betaalbare ruimte in Valkenswaard. Zo is er direct een grote behoefte aan repetitieruimtes voor bands. Maar ook aan flexibel te huren en betaalbare ruimtes voor kleine (culturele) ondernemers. De Cultuurraad adviseert daarom om op korte termijn mogelijkheden te bieden voor deze groepen. Bijvoorbeeld door het betaalbaar beschikbaar stellen van de ruimte op de derde etage van de Hofnar.
5. In het verlengde van punt 4 adviseert de Cultuurraad in overleg te treden met projectontwikkelaars en eigenaars van leegstaande (winkel)panden in het centrum van Valkenswaard. Deze panden bieden prachtige mogelijkheden voor tijdelijk gebruik door (creatieve) maakindustrie. Deze bedrijfstak groeit namelijk en wordt steeds vaker lokaal actief. Terwijl verkopende winkels in zwaar weer verkeren.

Combineer die twee daarom. Dat biedt kansen voor het centrum. De aanwezigheid van deze (creatieve) makers kan juist zorgen voor nieuwe (economische) impulsen. Onderzoeken van onder meer Deloitte (2015, pdf) en McKinsey (2012, pdf) wijzen daarnaast op het (toenemend) belang van de maakindustrie in de (stedelijke) economie. Wij willen daarnaast nadrukkelijk wijzen op een recent artikel op gebiedsontwikkeling.nu (platform voor kennis, nieuws en opinie). Dit artikel is te vinden via deze link.

6. Last maar zeker niet least een bijkomende complicatie die in samenhang met dit onderzoek zeker moet worden genoemd: teveel jonge professionals en talenten verdwijnen na hun kunstvakopleiding (alle disciplines) uit de regio en verliezen verbinding met de lokale gemeenschap. Hierdoor verschaalt het culturele leven in Valkenswaard. Een culturele broedplaats kan bijdragen aan het behoud van talent en een stimulans betekenen voor het culturele leven.

Bijlage 2

Mensen die zijn gesproken voor dit onderzoek

Job v d Berg	Meubel- en productontwerper
Joy Arpots	Scout/aanjager Brabant C
Riks Werts	Dwarse denker
Marton Wolterink	Horeca-ondernemer (Mooi op de Statie)
Vera Gielen	Senior Gebiedsmanager Gemeente Eindhoven
Eric Duffhuis	Gebiedsmanager gemeente Oosterhout, Voorzitter CVvE WoenselXL, fondsmanager BIZ Eindhoven
Niels van Doormalen	Theaterproducent Oatmilk Studio
Paul l'Heminez	Directeur Cultuurcentrum De Hofnar
Katja Hieminga	Artistiek coördinator/dramaturg
Mathijs Keeman	Horeca-ondernemer (Markt 14)
Frank Scheepens	Eigenaar De Muziekwinkel BV
Marco Faas	Accountmanager ondernemers Gemeente Valkenswaard
Roger Beuters	Projectmanager RESAproject
Lex Janssen	Beleidsmedewerker Cultuur Gemeente Valkenswaard
Elka Vuteva	Gebiedsmanager Groote Heide
Sanne van Bergen	Asset Manager Multi Corporation
Maarten Kentgens	Directeur Nederlands Steendrukmuseum
Divers passanten Valkenswaard	
Diverse huurders Sectie C	
Triodos Bank	
Medewerkers VVV Kantoor	

Bijlage 3

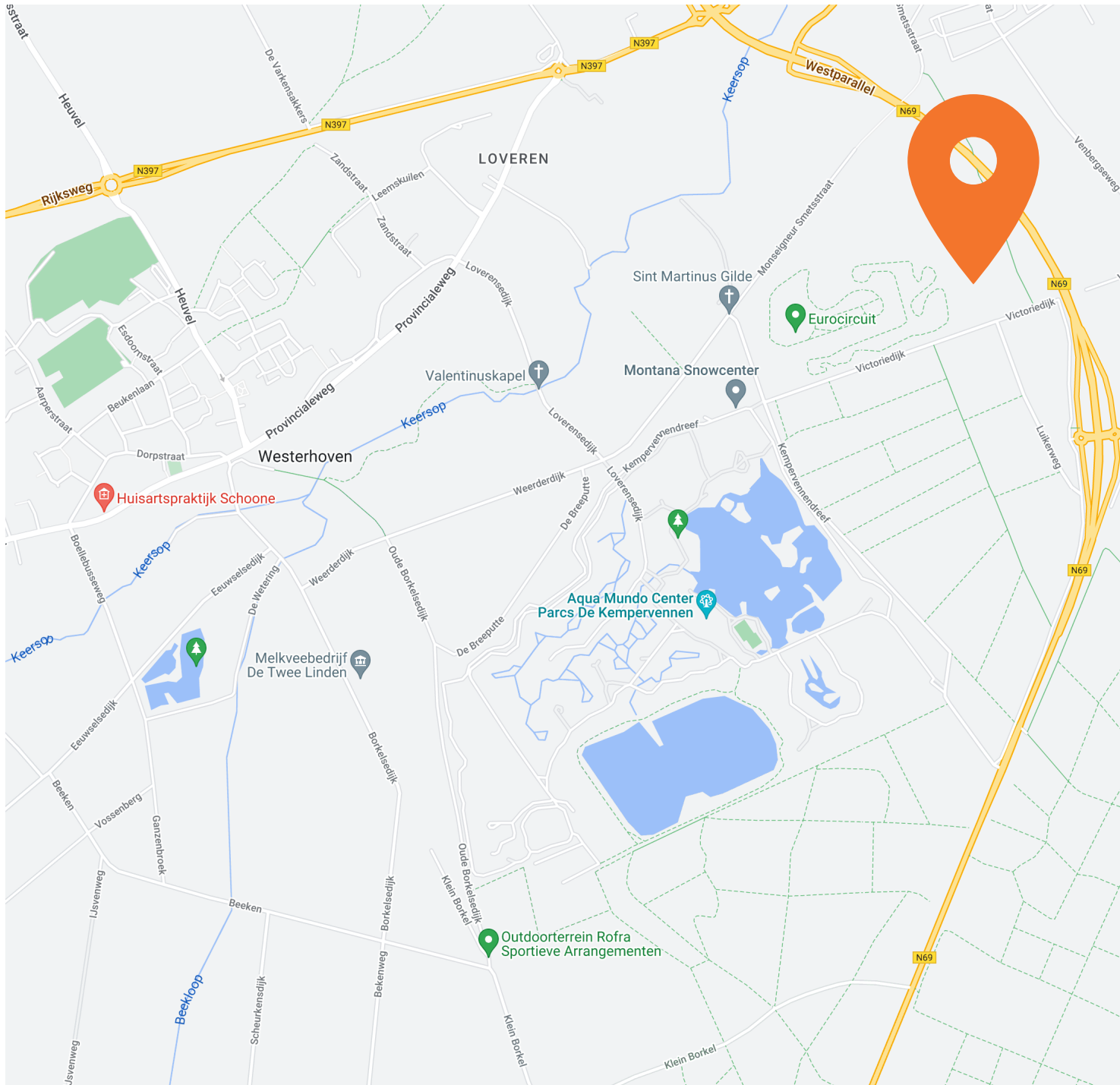
Inventarisatie geschikte locaties

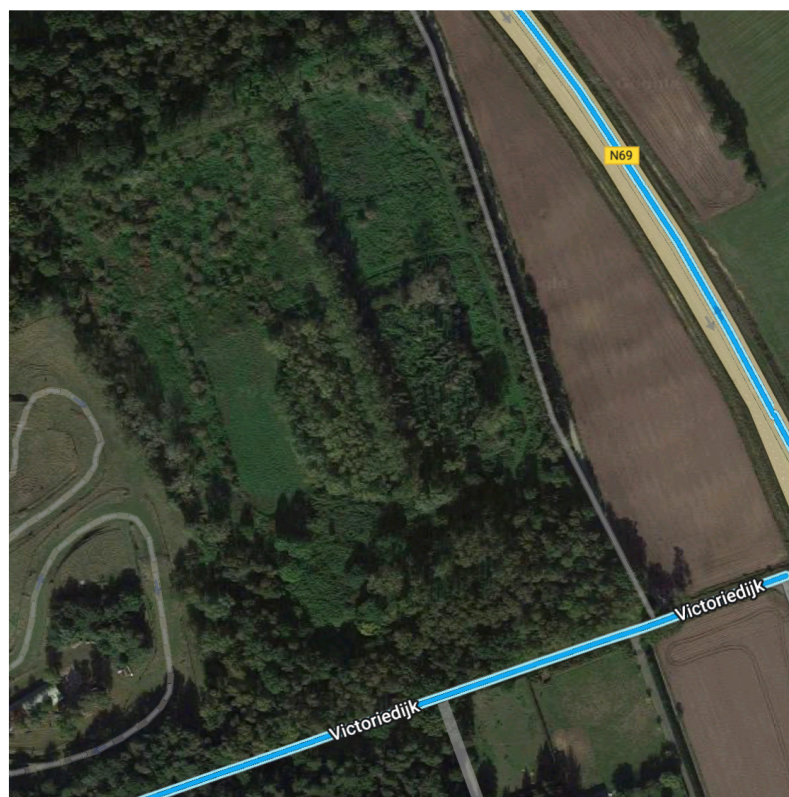
	Leegstand	Punten	Groot genoeg	Punten	Buiten terrein	Punten	Ligging
Mariakerk (Warandeplein)	Ja	5	Ja	5	Te weinig maar wat er is is interessant	3	Woonwijk
Gymzaal Pastoor Heerkensdreef	?	2	Nee	2	Interresant	4	Iets buiten
Zalencentrum De Graver	Ja	4	Oke	3	Nee	1	Nee
De Bunker (nieuwe Waalreseweg 189)	Ja	5	Ja	5	Ja	5	Ja
Kerkhofstraat 15	Ja	3	Nee	2	Nee	2	Half
De Valkenstaete	Gedeeltelijk	3	Nee	2	Nee	1	Nee
De Kerverij	Gedeeltelijk	3	Nee	2	Nee	1	Nee
Maastrichterweg 9A							
Hofstraat 14	Ja	3	Ja	4	Nee	1	Nee
Greenhovensedreef	Ja	4	Ja	4	Nee	1	Iets buiten
Leenderweg 164F	Ja	4	Ja	4	?	1	Tegen woonwijk
Voormalig kantoor Brabantia (de Haak 14)	Ja	4	Oke	3	Kan interessant zijn	3	Industrie terrein
Rabobank Markt 36							
Dommelland	Ja	5	Ja	5	Ja	5	Ja

Punten	De te verwachte €	Punten	Uitstraling	Punten	Opmerking	Totaal
3	?	1	Interresant	5	Kost veel investering. In bezit projectontwikkelaar. Worden appartementen.	22
3	?	3	Tijdelijk leuk	3	Tijdelijk gebruik	17
1	?	3	Prima	3	Ligt in woonwijk	15
5	?	3	Interresant	5	Ik kan geen inschatting maken van hoe het er binnen uitziet.	28
2	?	2	Als onderdeel van	3	Het is te klein om een totale plek te huisvesten maar als onderdeel van kan interessant zijn	14
1	Duur	1	Als onderdeel van	3	Leegstand gebruiken als tijdelijk expo/ ontmoeting/evenementen ruimte	11
1	Duur	1	Als onderdeel van	3	Leegstand gebruiken als tijdelijk expo/ ontmoeting/evenementen ruimte	11
					Te weinig info.	
2	Duur	1	Interresant	4	In ontwikkeling. Kan tijdelijk interessant zijn	15
2	Duur	2	Niet mooi	1	De uitstraling past niet bij dat wat je wilt. Interessant tijdelijk	14
3	?	3	Kan interessant zijn	3	Afhankelijk van wat er bij hoort kan het interessant zijn. Zitten appartementen boven.	18
4	?	3	Kan interessant zijn	3	Ik kan geen inschatting maken van hoe het er binnen uitziet. Pand staat te koop. Momenteel in gebruik voor opvang van Oekraïense vluchtelingen.	20
					In ontwikkeling. Te weinig info	
5	Perfect	5	Perfect	5	In begin fase. Nu instappen en meegroeien	30

Bijlage 4

De locatie

Bijlage 5

Interview SER-voorzitter Kim Putters - <

deVolkskrant

Voorpagina Columns Topverhalen vandaag Opinie Podcasts Beter Leven Cultuur

Volkskrant 12 januari 2023

INTERVIEW

De polder moet op de schop vindt SER-voorzitter Kim Putters: 'De plekken waar de traditionele macht wordt uitgeoefend zijn aan verandering toe'

Honderd dagen is Kim Putters voorzitter van de Sociaal-Economische Raad (SER). Alles moet anders, is zijn opvatting: van de onderwerpen die de SER bespreekt tot de mensen die mogen meepraten. 'Het maatschappelijke model dat zich richt op materiële groei loopt op zijn eind.'

Gijs Herderschee en Sheila Sitalsing 12 januari 2023, 05:00

Kim Putters Beeld: Jan Eekler

Vroeger, als er iets in Nederland moest worden geregeld, gingen de mensen die ertoe deden vergaderen tot ze een ons wogen. Samen besturen, namens arbeid en kapitaal, namens boeren, ondernemers, werkenden en andere belanghebbenden uit de polder, zoals ze dat al een eeuwigheid deden. Daar kwam dan iets uit, ze noemden het akkoord, proostten erop en zeiden: we kunnen door. (Al was dat soms schijn).

Tegenwoordig stapt men op de trekker om een weg te blokkeren als het beleid niet bevalt. Of richt iemand een eigen verbond op en stoomt met gestrekt been op naar Den Haag, als de oude instituten van weleer te conformistisch of te sloom zijn. Is de polder van de oude bestuurlijke netwerken en van 'we komen er wel uit' ondergelopen?

Als je deze vraag voorlegt aan Kim Putters, de man die volgens de top-200 van de macht van *de Volkskrant* de invloedrijkste is in dit netwerk van de 'oude' bestuurlijke elite ('Twee keer achter elkaar', vult hij droogjes aan), knikt hij: 'De plekken waar de traditionele macht wordt uitgeoefend, het hele bestel zelfs, zijn aan verandering toe. We zitten aan het einde van een economisch en maatschappelijk model dat zich richt op materiële groei. Het zal duurzamer moeten. Gelijker. En we moeten heel anders naar organisaties en naar zeggenschap kijken. Als de politiek en instituties dat zelf niet doen, doen anderen het wel. Daar is iets bijgekomen: wanneer de politiek-bestuurlijke elite weigert aan te geven waar de samenleving heengaat, dan stappen burgers naar de rechter om een richting af te dwingen. Zeggen ze: u heeft verdragen getekend, beloften gedaan, maar u maakt het niet waar. Dan krijg de rechterlijke macht een positie in dat krachtenveld.'

En laat Kim Putters (Hardinxveld-Giessendam, 1973) nu net in die onderlopende polder zijn aangesteld als voorzitter van hét polderinstituut: de SER, de Sociaal-Economische Raad waarin vertegenwoordigers van gevestigde belangen lang onderhandelen over kwesties die de inrichting van de samenleving bepalen – soms heel lang, zo is er negen jaar gesproken over het pensioenstelsel. Het eindresultaat gaat als advies naar de regering.

Honderd dagen zit Putters er inmiddels. Met optimisme: ‘Omdat ik geloof dat we goed voorouderschap moeten tonen voor de volgende generatie. Er is in Nederland nog steeds een grote, wat stillere middengroep. In onderzoeken zie je vaak dat zo’n 25 procent heel erg vóór iets is, zo’n 25 procent heel erg tegen, en dat de rest zegt: een beetje schipperen is zo gek nog niet. Ik denk dat de polder bij uitstek het middel is om die groep een stem te geven. Zoeken vanuit verschillende belangen naar consensus is wezenlijk in onze democratie.’

Een van zijn missies is het vergroten van de representativiteit. ‘Wie vertegenwoordigen wij? Hoe kan de SER zijn legitimiteit behouden? Liggen alle belangen op tafel? Er moeten nieuwe groepen bij. De vraag of die per se een zetel bij ons in de raad moeten krijgen naast de sociale partners is wat mij betreft niet de belangrijkste. Dat is het sluitstuk. Ja, zelfstandigen zonder personeel krijgen binnenkort een formele plek in de raad, maar er zijn nog veel meer groepen wier stem onvoldoende wordt gehoord. Vrijwilligers. Ouderen, want het gaat continu over verzorging en pensioenen, maar wie vertegenwoordigt jou nog als je met pensioen bent? Ik wil de wereld van kunst, cultuur en *design thinking* betrekken bij de grote transities. We moeten, kortom, onze werkwijze veranderen. We werken aan een menukaart, met daarop verschillende vormen van betrokkenheid. Van interviews en consultaties tot het institutionaliseren van een bepaald belang, zoals we dat nu al doen met zzp’ers en met ons jongerenplatform. En ik denk over een burgerberaad dat sturend de SER en de politiek adviseert.’

Is dat nieuw? Uw verre voorganger Herman Wijffels wilde twintig jaar geleden al van de SER een netwerkorganisatie maken. De klimaat Tafels, waaraan heel veel partijen hebben meegepraat over een klimaatakkoord, zijn daar een uitvloeisel van.

‘Herman was zijn tijd vooruit. Er is in mijn ogen nu geen alternatief. Dit tijdsgewricht is wezenlijk anders. Ik ben sinds mijn aantreden met iedereen aan het praten, met ministers, met maatschappelijke organisaties, en ik zie overal de erkenning dat we met het huidige model, gericht op economische groei en op gevestigde belangen, de problemen niet gaan oplossen. Wat ik tegelijkertijd voel, is handelingsverlegenheid en onzekerheid: kunnen wij het wel? De politiek is gefragmenteerd en gepolariseerd. Toch zullen we, gedwongen door klimaatverandering, gedwongen door sociale ongelijkheid, gedwongen door digitalisering, echt stappen moeten zetten. En dat moeten we soms met andere mensen doen.’

Meer en andere mensen aan tafel: waar moet dat toe leiden?

‘De polder is er niet alleen voor de belangen van mensen in het nu. Er zijn dringende dagelijkse vraagstukken, zoals loonvorming, arbeidsongeschiktheid, de vastlopende jeugdzorg. En er zijn grote bewegingen die ons economisch model veranderen: verduurzaming, digitalisering en vergrijzing. Dat zijn geen ‘crises’, dat zijn zekerheden. We moeten doordenken wat dit betekent voor volgende generaties. Wat is over tien jaar ‘goed werk’? Hoe moet een belastingstelsel eruitzien dat ‘groen’ is én ongelijkheid bestrijdt? Wat is er mis met onze publieke voorzieningen en wat voor marktmeesterschap vraagt dat van de overheid? Hoe ziet het verdienvermogen van Nederland er over twintig jaar uit? Het jongerenplatform van de SER heeft geadviseerd om op wetgeving een generatietoets te doen. Ik heb ze uitgedaagd dat ook met onze eigen adviezen te doen.’

Dubbelt dit niet met wat een instituut als de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid doet? Vergezichten schetsen over grote thema’s, waar vervolgens soms teleurstellend weinig mee gebeurt?

‘Wij kunnen met concrete voorstellen komen die een breed draagvlak hebben en die ook uitvoerbaar zijn. Er is geen gebrek aan rapporten en adviezen en beleid. Er is een ontzettende behoefte aan iets dóén, maar het loopt vast in de uitvoering. Daarom moet de SER zich er ook van vergewissen of bedrijven en uitvoerders de adviezen waar kunnen maken, anders is zo’n advies niks waard.’

De uitvoering loopt al jaren vast. U slaakte onlangs een noodkreet over de jeugdzorg, die sprekend lijkt op een noodkreet uit 2008. In de tussentijd is de hele jeugdzorg gereorganiseerd, maar niemand heeft blijkbaar gekeken of dat goed uitpakte.

‘Besturen in Nederland was heel lang: druk bezig zijn met beleid en met wenselijkheden. Te lang is er met dedain over de uitvoering gesproken. Dat is als een boemerang teruggekomen. Als de SER met voorstellen komt die grondig geanalyseerd zijn op uitvoerbaarheid, heb ik nog een extra argument waarom het kabinet er niet zomaar omheen kan.’

Maar dan staat er iemand een weg te blokkeren omdat hij zich in zijn belang aangetast voelt. Valt er wel een ‘algemeen belang’ te bepalen?

‘Neem de landbouwtransitie: die gaat natuurlijk niet alleen over koeien, stikstof en geld. Die gaat over gezinnen, families, regio’s, leefbaarheid, vitaal platteland en sociale cohesie. En over het economische perspectief voor Nederland. Ik vind het een taak van de SER om het grote plaatje in beeld te houden: hoe willen wij dat de economie zich ontwikkelt? Ja, het antwoord daarop is mede aan de politiek. Maar er is in dit land geen verbod op visie. Dus als de politiek die zelf onvoldoende ontwikkelt, dan ligt er een extra opdracht bij de polder om de handreiking te doen. Waarom zouden wij geen scenario’s kunnen neerleggen voor de richting waarin de economie zich moet ontwikkelen? En wat dat betekent voor ons belastingstelsel, voor ruimtelijke keuzen? Volgens mij is er helemaal niets mis mee als we dat zouden doen.’

Vervolgens moet de politiek die visie wel willen overnemen. En in het parlement leven tientallen tegengestelde opvattingen.

‘Het uitgangspunt moet zijn dat politiek en polder samen oplopen. Dit tijdsgewricht vraagt niet om nog meer polarisatie. Ik wil laten zien dat samenwerken en zoeken naar draagvlak loont. Mijn strategie is het voeren van een open dialoog. De Tweede Kamer moet zich nooit geconfronteerd zien met: teken maar bij het kruisje. En wij als polderpartijen moeten kunnen leveren. Ik heb de indruk dat sommigen de begrippen ‘polder’ en ‘akkoord’ gelijkstellen. Terwijl een akkoord – sociaal, landbouw, wat dan ook – slechts het begin is. De handtekening van alle sociale partners moet ook iets waard zijn, daarna. De politiek mag ons daarop aanspreken.’

Wat is ‘de politiek’? De oude ideologieën lopen op hun laatste benen. In de Kamer heeft elk deelbelang een vertegenwoordiger.

‘Ik denk dat de versplintering aan haar einde aan het komen is. We zien alom de kenmerken van de overgang van het ene type samenleving naar de andere. Vergelijkbaar met toen we van een boerensamenleving de industriële revolutie in rolden. Ook nu staan onze economische, ecologische, sociale en politieke systemen onder druk. De optelsom daarvan is dat al onze relaties aan het verschuiven zijn. Soms door communicatie en technologie, soms omdat we nieuwe economische activiteiten ontwikkelen. Daar hoort een nieuw maatschappij- en mensbeeld bij. Opnieuw zijn er groepen die zich niet vertegenwoordigd voelen. Om deze veranderingen het hoofd te bieden, en een deuk in een pakje boter te slaan, zullen politieke partijen elkaar opzoeken. Dat is eerder gebeurd. Partijen als CDA en PvdA zijn ontstaan uit grote maatschappelijke bewegingen die voortkwamen uit andere manieren van werken, nieuwe vormen van emancipatie en een nieuwe manier van kijken naar achtergestelde groepen.

‘Na de verkiezing van Donald Trump tot president van de Verenigde Staten las ik een heel interessante column van David Brooks in de *The New York Times* waarin hij stelde dat de politieke fragmentatie nog wel even zal doorgaan, maar dat er uiteindelijk langs twee assen een bundeling van krachten zal plaatsvinden. De ene as loopt van ‘op de wereld georiënteerd’ tot ‘meer naar binnen gericht’. De andere as loopt van de *new commons*, nieuwe publieke belangen, naar de deelbelangen. In dat assenstelsel kun je politieke partijen plotten; dat levert verrassende clusters op. Ik heb geen opvatting over wie met wie, maar het telkens zoeken naar 1 of 2 zetels meerderheid is niet toekomstbestendig.’

Lees ook

Bijlage 6

Bloeiende broedplaatsen - door Bart de Zwart en Marcel Musch

Bart de Zwart en Marcel Musch

Bloeiende broed- plaatsen

Kansen voor een duurzaam huisvestingsmodel voor makers in de stad

De huisvesting van culturele makers is kwetsbaar, vaak tijdelijk en met kortlopende contracten. Met de stijgende prijzen op de vastgoedmarkt groeit de behoefte aan een nieuw en duurzamer huisvestingsmodel.

Sinds de jaren negentig speelt cultuur een steeds belangrijkere rol bij stedelijke vernieuwing. De transitie van de industriële economie naar een diensten- en kenniseconomie heeft geleid tot ingrijpende veranderingen in het stedelijke ruimtegebruik. Met het verdwijnen van het productiewerk en de ontwikkeling van nieuwe kantorenparken, en later campussen, aan de stadsranden kwamen grote delen van het industriële vastgoedareaal leeg te staan. Het zijn precies deze *brownfields* – voormalige havengebieden, energiecentrales en fabrieksterreinen – die de kraamkamers zijn gaan vormen van de postindustriële economie. Van de Rotterdamse Wilhelminapier en de Amsterdamse Westergasfabriek tot Strijp-S in Eindhoven: in de oude kathedralen van de industrialisatie gloort de belofte van een nieuwe stedelijke vitaliteit.

Atelierbeheer als strategische partner

In navolging van Richard Florida's *The rise of the creative class* (2002) omarmen beleidsmakers en bestuurders rond de eeuwwisseling vol overtuiging het belang van creativiteit als de 21ste-eeuwse brandstof voor groei en innovatie in de stad. Niet het binnenhalen van goede bedrijven, maar het aantrekken van de juiste mensen naar een stadsgebied wordt het speerpunt van economisch beleid. Typerend voor Florida's analyse van de creatieve economie is dat cultuur hierin wordt verbonden aan de notie van leefstijl. Om de creatieve klasse aan zich te binden moet een stad beschikken over een kwalitatief en hoogstedelijk vestigingsmilieu. De culturele infrastructuur maakt integraal deel uit van deze *quality of place*.

De culturele sector is daarmee een pionier geworden in de transformatie van stedelijke gebieden en wegbereider van een nieuwe economische orde. Het onderliggende mechanisme van meekoppelende belangen is even eenvoudig als effectief: kunstenaars worden geholpen aan betaalbare werkruimte en vastgoedeigenaren profiteren doordat incurante panden gevrijwaard blijven van leegstand. Functioneel afgeschreven vastgoed krijgt (tijdelijk) een tweede leven in het vooruitzicht van grotere opbrengsten uit grond of opstallen op langere termijn. Bovendien vervullen de makers een aanjaagfunctie voor waardecreatie in aanpalende gebiedsontwikkelingen.

De atelierstichtingen die zich reeds vanaf de jaren zestig in verschillende steden bezighouden met de huisvesting van kunstenaars, spelen hier pragmatisch op in. In de twee decennia voorafgaand aan de crisis worden nieuwe atelierorganisaties opgericht in onder meer Zwolle, Groningen, Tilburg, Eindhoven en Den Bosch (Zwart et al. 2019). De stichtingen profileren zich als strategische partner voor lokale overheden en verbinden de ruimtevraag van de culturele sector aan locaties die vrijkomen door binnenstedelijke transformaties. De traditionele ateliergebouwen krijgen daarbij gezelschap van een nieuw type cultureel vastgoed: creatieve broedplaatsen. Hierin zijn naast de reguliere werkplekken ook expositie-, ontmoetings- en andere publieksfuncties opgenomen. De broedplaatsen vormen met hun bredere programmering de kwartiermaker bij uitstek voor de herontwikkeling van de industriële stedelijke *wastelands*.

Een verlate crisis

Wanneer tijdens de vastgoedcrisis van 2008 veel gebiedsontwikkelingen getemporiseerd worden en de leegstand in zowel de commerciële als de publieke sector toeneemt, lijkt de huisvesting van kunstenaars en andere cultuurmakers aanvankelijk te profiteren. Maar hoewel de beschikbaarheid van goedkope ruimte toeneemt, blijft het toekomstperspectief onzeker. Het gebruik van veel gebouwen is tijdelijk en contracten zijn vaak kortlopend; ook zijn de afspraken met gemeenten niet altijd eenduidig vastgelegd. De oude gebouwen kampen met achterstallig onderhoud of verborgene gebreken. Tussentijdse investeringen om de panden aan eigentijdse gebruiks-, energie- of brandveiligheidsvereisten te laten voldoen, zijn kostbaar door de korte afschrijvingstermijn.

Die kwetsbaarheid komt momenteel steeds duidelijker aan het licht. Met het aantrekken van de markt neemt in veel steden de druk op de ruimte opnieuw toe. Enerzijds betekent dit een beperktere beschikbaarheid van nieuwe geschikte locaties door lage leegstand en hoge vastgoedprijzen. Anderzijds slinkt de voorraad bestaande accommodaties door nieuwe aanwendingsmogelijkheden voor de incurante voorraad vanuit de markt.

Ook het beleid van lokale overheden is van invloed. Gemeenten grijpen de herstellende

marktcondities aan voor het opschonen van hun vastgoedportefeuille. Daarbij wordt geprobeerd middelen vrij te maken om tekorten op andere terreinen van de begroting weg te werken. Maar de heroverweging van de gemeentelijke portefeuille dient ook een meer strategisch doel. Het beoordelen van gebouwen op hun maatschappelijke en financiële rendement moet bijdragen aan een meer doelmatige aanwending van het maatschappelijke vastgoed.

Geen subsidie voor stenen

Deze verzakelijking heeft een aantal consequenties. In de eerste plaats impliceert ze een verdere ontkoppeling van het vastgoedbeleid van andere beleidsterreinen. Het adagium dat hierbij veelal gehanteerd wordt, is dat cultuurgeld bedoeld is voor cultuur en niet voor het subsidiëren van de 'stenen' die de cultuurmakers huisvesten. In de praktijk is het onderscheid tussen primaire en ondersteunende processen echter minder eenduidig. Culturele productie is bij uitstek contextueel van aard en hiertoe behoort ook de fysieke omgeving waarin maakprocessen plaatsvinden. Daar komt bij dat veel ateliers zich bevinden in cultureel erfgoed, wat een harde scheiding tussen programma en huisvesting verder compliceert.

In de tweede plaats leidt de verzakelijking ertoe dat overheden meer inzicht willen krijgen in het maatschappelijke rendement van broedplaatsen en ateliergebouwen. Dit past in een bredere trend van outputsturing binnen de publieke sector. Beheerders van ateliers en broedplaatsen wordt in toenemende mate gevraagd om hun bijdrage aan culturele, sociale en economische beleidsdoelen inzichtelijk te maken (Gemeente Amsterdam 2016, 18). Onder druk van de vraag naar publieke verantwoording groeit ook het belang van bijbehorende prestatie-indicatoren.

Vaak ontbreekt het evenwel aan instrumenten om de 'zachte' waardecreatie van cultuur en creativiteit – waarden die veelal indirect, vertraagd en op verschillende schaalniveaus tot uiting komen – te concretiseren. Dit maakt het voor atelierbeheerders lastig om een overtuigende waardepropositie te formuleren richting hun stakeholders. Een complicerende factor daarbij is dat de professionaliteit van de atelierbeheerders nog niet altijd mee is geëvolueerd met de groeiende omvang van de portefeuille →

De atelierstichtingen die zich reeds vanaf de jaren zestig in verschillende steden bezighouden met de huisvesting van kunstenaars, spelen hier pragmatisch op in. In de twee decennia voorafgaand aan de crisis worden nieuwe atelierorganisaties opgericht in onder meer Zwolle, Groningen, Tilburg, Eindhoven en Den Bosch (Zwart et al. 2019). De stichtingen profileren zich als strategische partner voor lokale overheden en verbinden de ruimtevraag van de culturele sector aan locaties die vrijkomen door binnenstedelijke transformaties. De traditionele ateliergebouwen krijgen daarbij gezelschap van een nieuw type cultureel vastgoed: creatieve broedplaatsen. Hierin zijn naast de reguliere werkplekken ook expositie-, ontmoetings- en andere publieksfuncties opgenomen. De broedplaatsen vormen met hun bredere programmering de kwartiermaker bij uitstek voor de herontwikkeling van de industriële stedelijke *wastelands*.

Een verlate crisis

Wanneer tijdens de vastgoedcrisis van 2008 veel gebiedsontwikkelingen getemporiseerd worden en de leegstand in zowel de commerciële als de publieke sector toeneemt, lijkt de huisvesting van kunstenaars en andere cultuurmakers aanvankelijk te profiteren. Maar hoewel de beschikbaarheid van goedkope ruimte toeneemt, blijft het toekomstperspectief onzeker. Het gebruik van veel gebouwen is tijdelijk en contracten zijn vaak kortlopend; ook zijn de afspraken met gemeenten niet altijd eenduidig vastgelegd. De oude gebouwen kampen met achterstallig onderhoud of verborgene gebreken. Tussentijdse investeringen om de panden aan eigentijdse gebruiks-, energie- of brandveiligheidsvereisten te laten voldoen, zijn kostbaar door de korte afschrijvingstermijn.

Die kwetsbaarheid komt momenteel steeds duidelijker aan het licht. Met het aantrekken van de markt neemt in veel steden de druk op de ruimte opnieuw toe. Enerzijds betekent dit een beperktere beschikbaarheid van nieuwe geschikte locaties door lage leegstand en hoge vastgoedprijzen. Anderzijds slinkt de voorraad bestaande accommodaties door nieuwe aanwendingsmogelijkheden voor de incurante voorraad vanuit de markt.

Ook het beleid van lokale overheden is van invloed. Gemeenten grijpen de herstellende

marktcondities aan voor het opschonen van hun vastgoedportefeuille. Daarbij wordt geprobeerd middelen vrij te maken om tekorten op andere terreinen van de begroting weg te werken. Maar de heroverweging van de gemeentelijke portefeuille dient ook een meer strategisch doel. Het beoordelen van gebouwen op hun maatschappelijke en financiële rendement moet bijdragen aan een meer doelmatige aanwending van het maatschappelijke vastgoed.

Geen subsidie voor stenen

Deze verzakelijking heeft een aantal consequenties. In de eerste plaats impliceert ze een verdere ontkoppeling van het vastgoedbeleid van andere beleidsterreinen. Het adagium dat hierbij veelal gehanteerd wordt, is dat cultuurgeld bedoeld is voor cultuur en niet voor het subsidiëren van de 'stenen' die de cultuurmakers huisvesten. In de praktijk is het onderscheid tussen primaire en ondersteunende processen echter minder eenduidig. Culturele productie is bij uitstek contextueel van aard en hiertoe behoort ook de fysieke omgeving waarin maakprocessen plaatsvinden. Daar komt bij dat veel ateliers zich bevinden in cultureel erfgoed, wat een harde scheiding tussen programma en huisvesting verder compliceert.

In de tweede plaats leidt de verzakelijking ertoe dat overheden meer inzicht willen krijgen in het maatschappelijke rendement van broedplaatsen en ateliergebouwen. Dit past in een bredere trend van outputsturing binnen de publieke sector. Beheerders van ateliers en broedplaatsen wordt in toenemende mate gevraagd om hun bijdrage aan culturele, sociale en economische beleidsdoelen inzichtelijk te maken (Gemeente Amsterdam 2016, 18). Onder druk van de vraag naar publieke verantwoording groeit ook het belang van bijbehorende prestatie-indicatoren.

Vaak ontbreekt het evenwel aan instrumenten om de 'zachte' waardecreatie van cultuur en creativiteit – waarden die veelal indirect, vertraagd en op verschillende schaalniveaus tot uiting komen – te concretiseren. Dit maakt het voor atelierbeheerders lastig om een overtuigende waardepropositie te formuleren richting hun stakeholders. Een complicerende factor daarbij is dat de professionaliteit van de atelierbeheerders nog niet altijd mee is geëvolueerd met de groeiende omvang van de portefeuille →

... op basis van een breed waardebegrip

Slechts weinigen bestrijden het belang van een heldere, goed gefundeerde verantwoording van publieke investeringen in cultuur. Het is echter de vraag hoe de impact van cultuurmakers op de samenleving moet worden gemeten en vanuit welk perspectief (cultureel, ruimtelijk, sociaal, economisch). John Holden, verbonden aan de onafhankelijke Britse denktank Demos, pleit voor een breder begrip van culturele waarde als basis voor het cultuurbeleid (Holden 2004). Het zou daarbij behalve om een meer integraal en inclusief begrip van waarde ook moeten gaan om een andere wijze van evalueren en beoordelen. Culturele waarde gaat in deze definitie niet alleen over de artefacten en de activiteiten die de sector voortbrengt, maar tevens over het scala van identiteiten, rituelen, tradities, structuren, voorzieningen, contexten en begeleidende processen waarbinnen deze worden geproduceerd. Het gaat daarbij naast meetbare, kwantificeerbare waarden ook om niet-meetbare, kwalitatieve waarden.

De ruimtelijke condities van culturele productie en consumptie zijn in deze definitie een integraal onderdeel van deze brede culturele waarde. Evenals de effecten op de ruimte. Ateliers en broedplaatsen zijn tegelijkertijd productierandvoorwaarde, onderdeel van de immateriële beleving én deel van het proces van stedelijke ontwikkeling. Om een goed begrip te krijgen van de meerwaarde die ateliers- en broedplaatsen creëren, moet naar het totaal van de gecreëerde waarden worden gekeken.

De huisvesting van culturele makers is structureel instabiel. Met de stijgende prijzen op de vastgoedmarkt zal de druk hierop voorlopig alleen maar groter worden. Er is dringend behoefte aan een robuuster, duurzamer huisvestingsmodel. De atelierstichtingen kunnen hierin een belangrijke rol spelen. Het concept van de brede culturele waarde zou daarbij centraal moeten staan. Niet alleen om een reële en redelijke beoordeling van bestaande waarden mogelijk te maken, maar ook om de ogen te openen voor niet eerder ontgonnen waarden. •

Literatuur

- Florida, R. (2002) *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Perseus Book Group.
- Gemeente Amsterdam (2016) *Herzien Amsterdams atelier- en broedplaatsenbeleid 2015-2018*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.
- Gemeente Tilburg (2016) *Cultuurplan 2017-2020, #Stadvanmakers*. Tilburg: Gemeente Tilburg.
- Gemeente Zwolle (2016) *Cultuurnota 2016-2020*. Zwolle: Gemeente Zwolle.
- Holden, J. (2004) *Capturing cultural value*. London: Demos.
- Stijnenbosch, M. en R. Vroom (2016) 'Rafelrandjes op de rand van de afgrond'. In: *Rooilijn*, jrg. 49, nr. 1, 44-49.
- Urban Resort (z.j.) *Geschiedenis van urban resort*. Amsterdam: Urban Resort.
- Wijnen, J. van (2018) *'Atelierbeleid in 's Hertogenbosch: voor wie zijn de ateliers in onze stad?'*. Op: jannevanwijnenambtenaarcultuur.blogspot.com, 24 juni.
- Zwart, B. de, en M. Musch (2019) *Bloeiende broedplaatsen* (Tentoonstelling en verslag). Eindhoven: Fontys Hogescholen/TU/e.

Bart de Zwart
is docent en onderzoeker bij het lectoraat De Ondernemende Regio van Fontys Hogescholen in Eindhoven

Marcel Musch
is docent en onderzoeker binnen de leerstoel Urbanism & Urban Architecture en programmamanager van het Urban/Lab aan de TU Eindhoven

OOK INTERESSANT

“Culturele broedplaatsen, ateliers en wijkpaleizen. Ze zijn van onschatbare waarde voor de stad. Toch constateren stadmaker Rinske Brand en financieel expert Alexander Ramselaar dat culturele en maatschappelijke initiatieven het steeds vaker afleggen tegen de financiële korte termijnbelangen van gemeenten. Zij leggen uit waarom dit niet wenselijk en niet nodig is.

Uit: **Waarom maatschappelijk vastgoed niet naar de hoogste bidder moet**

<https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/waarom-maatschappelijk-vastgoed-niet-naar-de-hoogste-bieder-moet/>

